leven riep, tenslotte geheel afhankelijk gesteld van de keuze, de wilskanteling en het gevoel en de beslissing der menschen; en zulks niet voor de menschheid, die in een machtige bijeenkomst een eindbesluit neemt, maar voor elk individu apart. De uitkomst hiervan kon geen andere zijn, dan dat 't alles in eindelooze verdeeldheid uiteenspatte, en nimmer dat er een finale wereldconclusie uit kwam. Niet de rede Gods, maar de gevoelsopwellingen van de zondaren zouden dan over de steeds nieuw zich vormende eeuwen beslissen. God zou de beslissing over zijn heelal aan de wilkeur van het menschelijk gevoel hebben prijsgegeven, en niet de mensch zou zijn lotsbeschikking van God Almachtig ontvangen, maar God Almachtig zou 't lijdelijk hebben aan te zien, hoe de menschelijke individuen met zijn heelal 't spel van willekeur dreven. We mochten daarom onze veelomvattende studie over de Voleinding niet besluiten, zonder met alle beslistheid een vaak uitgestalde voorstelling te hebben bestreden, die haar volstrekte onhoudbaarheid bij elke toepassing ervan op 't droefst laat uitkomen. Want of men al zegt, dat de volhardende liefde Gods in 't eind toch zelfs den meest onwillige moet lokken en trekken zou, dit stuit af op wat zelfs reeds dit leven vertoont. In den meest beslissenden vorm toch zijn de voorbeelden voor het grijpen, hoe de teederste liefde vaak machteloos staat tegenover de boosaardigheid die woelt in 't hart.

Het opschrift zelf van *Voleinding*, dat we van meet af voor deze breede reeks studiën kozen, is dan ook niet willekeurig door ons gegrepen, maar aan de Schrift zelve, ja aan den Christus ontleend. We namen het over uit Jezus eigen verklaring van zijn gelijkenis, waar hij in Matth. XIII : 39 zich in dezer voege uitliet: »De akker is de wereld, het goede zaad zijn de kinderen des Koninkrijks, en het onkruid zijn de kinderen der boozen; en de vijand die het gezaaid heeft, is de duivel; *en de oogst is de voleinding der wereld*". Deze uitdrukking herhaalt de Christus hier zelfs driemalen achtereen. In vs. 40 heet 't nogmaals: »Alzoo zal 't ook *in de voleinding der wereld wezen*". En nogmaals lezen we in vs. 49: »*Alzoo zal het in de voleinding der eeuwen wezen*; de engelen zullen uitgaan en de boozen uit het midden der rechtvaardigen afscheiden". Ook de discipelen waren in deze voorstelling ingeleid. We lezen toch in Matth. XXIV : 3, dat zij Jezus vroegen: »Zeg ons, wanneer zullen deze dingen zijn? En welk zal het teeken van uw toekomst zijn en *van de voleinding der wereld?*" En zelfs in het slot van Matth. XXVIII lezen we, hoe Jezus zijn discipelen gebood: »Gaat dan henen en onderwijst alle volken, en zie, ik ben met ulieden alle de dagen *tot de Voleinding der wereld. Amen*".

We mochten daarom deze reeks niet ten einde laten loopen zonder op besliste wijze te hebben aangetoond, dat alle voorstelling, gelijk ze in onze dagen almeer bijval vindt, en gedurig opnieuw wordt aangedrongen, als ware met het verscheiden in den dood de worsteling niet uit, en als zou hiernamaals, niet een enkel maal, maar alle eeuwen door, de aardsche worsteling weêr in gewijzigden vorm vernieuwd en voortgezet worden, alleen voor hem er mee door kan, die breekt met de Schrift, het absoluut karakter van de Openbaring ter zij zet, en niet alleen de openbaring van het Oude Testament, maar evenzoo wat de Evangelisten en Apostelen ons melden, ja ten slotte zelfs hetgeen van Jezus heilige lippen is opgevangen, naar eigen subjectief goedvinden omduidt; naar eigen denkbeeld wijzigt; en ten slotte door eigen inzicht laat beheerschen. Niet wat in vroeger eeuwen een enkel zonderling, en thans, op Schleiermachers voetspoor, van de Openbaring afgedoolde theologen zich inbeeldden en op grond van die inbeelding voordroegen en aanprezen, maar wat de Schrift in haar geheel, en in die Schrift met name de Christus, ons als het onveranderlijke beeld van de toekomst voor oogen stelde, moet geheel onze voorstelling beheerschen, en vandaar het alles uitwijzend opschrift van *de Voleinding*, dat we van meetaf kozen. Daar onze studie over meer dan zes jaren liep, beweren we allerminst, dat de geheele uiteenzetting steeds op elk punt aan deze leidende gedachte geheel getrouw bleef. Mocht 't dan ook ooit tot een afzonderlijke uitgave van deze reeks studiën komen, zoo zouden we ons verplicht achten, bij deze uitgave later ontdekte afwijkingen in het rechte spoor te herleiden. Voor ditmaal voegt ons alleen stille dank en aanbidding, dat het ons gegund werd op zoo hooge jaren deze studie te voleinden, en niet minder onze ongeveinsde erkentelijkheid te betuigen voor de veelzijdige belangstelling, waarin onze studiën zich verheugen mochten. Dat vaak tegenspraak niet uitbleef, sprak van zelf. Vooral het groote dogma der Voleinding was in de dagen toen onze Bijbelvertaling het licht zag, door de Reformatie zelve en door de vele mystieke ketterijen die opkwamen, uit zijn verband gerukt. Tegen die uit zijn-verband-rukking werd toen vaak een hoogst eenzijdige uitlegging aanbevolen. Daarbij mocht uiteraard deze nieuwe, en van meetaf breed opgezette, studie niet staan blijven. Steeds beijverden we ons dan ook, om wie door onze voorstelling gekwetst werd, op minzame wijs aan te hooren, en zoo 't mocht te weerleggen. Het is ons dan ook een oorzaak van oprechten dank, dat ten slotte bijna alle bestrijding zich terugtrok, of ook, waar ze standhield, in zoo broederlijken vorm zich tegen ons keerde, dat 't broederhart ook bij vrij stellige tegenstelling geen oogenblik gedeerd werd. Gode daarvoor onze dankzegging!

DR. A. K.

„En Jezus, ziende hun gedachten."

> En Jezus, ziende hunne gedachten, zeide: Waarom overdenkt gij kwaad in uwe harten?
> Matth. XI : 4.

Als Mattheus schrijft, dat Jezus de gedachten der Schriftgeleerden zag, is hiermede niet iets bovenmenschelijks aangeduid, maar is alleen bedoeld, dat Jezus in zoo heldere mate vermocht wat ons gemeenlijk slechts zeer ten deele gelukt.

De Farizeën waren van oordeel, dat aan dien geraakte de zonden niet door Jezus konden vergeven worden, daar Jezus niet beoordeelen kon of zijn berouw oprecht was. Immers Jezus kon niet in zijn hart lezen.

En dit nu juist betwist Jezus hier. Dit toch kon Jezus wel. En daarom volgt er nu: »En Jezus, *ziende hun gedachten*, zei tot hen: »Waarom overdenkt gij kwaad in uw hart?"

Het kwam er alzoo slechts op aan, om in 't hart van dien geraakte te lezen, en te zien, of zijn berouw oprecht was. Zoo ja, dan voegde hier vergeving. Zoo niet, dan kon van geen vergiffenis sprake zijn. Het hing er alzoo slechts aan, of aan de houding van dien geraakte zijn wezenlijke gemoedstemming te beoordeelen was, en daar Jezus nu aan heel zijn houding, aan den blik op zijn gelaat, en aan den opslag van zijn oog zijn oprechtheid doorgluurde, daarom zag Jezus dat er oprecht berouw in hem sprak, en schonk hij hem vergiffenis.

Doch juist zoo ging het nu ook met de Farizeën. Deze toch grepen deze gelegenheid aan, om Jezus van geestelijke aanmatiging te beschuldigen. Jezus kon niet zien, of de geraakte metterdaad vrij uitging. Hij bedroog, zoo oordeelden ze daarom, zich zelf en allen die om hem stonden. Jezus *mocht* niet zoo spreken.

En met het oog hierop komt nu over Jezus lippen een antwoord, dat zoo aangrijpend en zoo rijk van zin is. Jezus zou den geraakte niet vrij hebben gesproken, zoo hij niet aan hem gezien had dat zijn berouw oprecht was. Evenzoo moesten ook de Schriftgeleerden als schuldig worden afgewezen, daar Jezus aan hen zag, dat ze valschelijk tegen hem optraden. En het is dit nu, dat uitgedrukt wordt door de betuiging van den Evangelist, dat Jezus, al zwegen ze, toch uit hun oog en uit heel hun houding *hun gedachten las*.

Er staat niet dat Jezus hun gedachten kende, noch ook dat hij, met Goddelijke wetenschap, doorgrondde wat in hen omging, maar ons wordt gezegd, dat Jezus hen aanzag, dat Jezus op hun blik en hun houding merkte, en dat Jezus hierdoor aan hen *zag* wat er in hen omging, en wat ze onder malkander verhandelden.

De hier gekozen uitdrukking is daarom zoo opmerkelijk. Er wordt niet gesproken van Jezus' hoogere kennis, noch van Jezus' diepgaand inzicht, maar er wordt uitgedrukt, dat Jezus hen waarnam, dat hij ze bezag, dat hij op hun blik en op de uitdrukking van hun gelaat lette, en nu, ook al kon hij niets verstaan van het gefluister, toch aan hen zag wat er in hen omging en wat ze met elkaar verhandelden.

Jezus nam ze alzoo waar; scherp zag hij ze in de oogen; hij lette op de beweging van al de trekken van hun gelaat; en uit wat hij hierin zag en hieruit merkte, daaruit wist Jezus wat ze in hun achterdocht tot elkaar zeiden.

Jezus giste niets. Jezus *zag* alleen op hen. En zoo hen beziende en waarnemende, herkende Jezus met stellige zekerheid wat ze onder elkander verhandelden, en wat de gedachte was, die ze tegen hem uitsponnen.

Ditzelfde nu komt ten deele ook bij menschen voor, en het is daarom zoo opmerkelijk, dat Mattheus het hier zoo opzettelijk vermeldt als iets, dat onmiskenbaar bij Jezus plaats greep.

Een moeder die haar kind op 't hart draagt, en liefdevol gadeslaat, kan, als ze haar kind iets afvraagt, waarbij de oprechtheid in 't spel komt, schier altoos aan de houding en aan den oogopslag van haar lieveling zien, of het lieve kind oprecht ja of neen zegt, dan wel er om heen praat, en de waarheid wil verbergen.

Op later leeftijd gaat dit zoo gemakkelijk niet meer. Allicht heeft dan haar zoon of dochter reeds geleerd, de waarheid te verbergen. Een scherpzinnig ouderoog weet dan het bedrog nog wel te ontmaskeren. Maar bij den eersten indruk, schijnt de kinderbedriegerij dan toch te gelukken.

Bij de politie en bij den rechter neemt ge 't zelfde waar. Hoofdvraag is dan altijd, of de opgebrachte persoon verzint, dan wel de waarheid spreekt. En dan natuurlijk begint het er schier altoos mee dat de dief zegt: »ik heb niet gestolen«, en zijn onschuld volhoudt. Doch bij den rechter of bij de politie baat dit niet lang. Reeds bij een tweede of derde verhoor valt de schuldige gewoonlijk door den mand, en het einde is weldra, dat hij volledig zijn schuld erkent.

Dit is dan daaruit te verklaren, dat wie 't verhoor afneemt, alle listen en strikken kent van het bedrog, waarachter de schuldige zich verbergt, en al spoedig aan zijn oog en heel zijn houding ziet, wat er geschied is. Ten slotte *ziet* dan de rechter de gedachte van den schuldige en het oordeel volgt.

Juist deze waarneming nu van het zieldoordringend oog, stond bij Jezus nog zooveel hooger dan bij den scherpzinnigsten rechter of politiedirecteur, en het is hierdoor dat Jezus doorzag en alzoo wist, wat de Schriftgeleerden in stilte gefluisterd hadden, en deswege hen, wat we noemen, op de kaak stelde.

Jezus oog drong in hen. Wat uit hun gelaat en heel hun houding sprak, nam de Heere op 't klaarste waar. Wat een discipel niet zou ontwaard hebben, ontwaarde hij. En schier onmiddellijk ontplooide zich, door blik en houding, zoo overduidelijk wat in het gedachtenleven der Farizeën omging, dat hij hen op staanden voet ontmaskeren kon, en hun hun schuldige samenspraak verweet.

Nu kan daarom niet gezegd, dat het ons mogelijk zou zijn, om even scherp en doordringend als Jezus in anderer gedachtengang in te dringen. Maar het gewone leven toont dan toch, dat dit *zien* in iemands hart, en dit *zien* in iemands overleggingen, allerminst onmogelijk is. Gelijk we toch opmerkten, doet een moeder 't bij haar kind, dat ze liefheeft en dat zich in het leugenachtig verbergen nog niet geoefend heeft. En evenzoo doet nu een rechter op aarde, die de kunst van het doorgluren van 't hart uit de veelvuldige behandeling van de onverlaten geleerd heeft.

En al sluit dit nu niet uit, dat er ook in het rechthuis enkele zoo geslepen gasten binnenkomen, waartegenover zelfs de meest geoefende rechter machteloos staat, als regel kan toch gezegd, dat het doorgluren van anderer gedachten in den regel alleszins doenlijk is.

Juist hier nu echter doet zich de schade voor, dat gemeenlijk noch de ouders, noch de hoofden van scholen, er zich voldoende op toeleggen, om dit zien in anderer hart zich eigen te maken, en dat juist hierdoor zoo tallooze ongerechtigheid in het huiselijke en in 't publieke leven insluipt en voortwoekert.

Hoe tal van ouders zijn er niet, die in niets de kunst verstaan, om hun kinderen te kennen, te doorzien en te doorgronden. En hoe komt 't evenzoo niet telkens voor, dat de eene onderwijzer voor en de andere na, zoó goed als niets van de kunst verstaan, om hun schooljeugd te doorzien. Bij de dienstboden komt gedurig 't zelfde voor, dat ze niet doorzien en niet begrepen worden. Op kantoren of bij de scheepsbevolking hoort ge gedurig, hoe 't misliep, door een volstrekt gebrek aan menschenkennis en bestudeering van de karakters. Lijden niet tal van Dienaren des Woords aan gelijk euvel bij hun gemeenteleden en Catechisanten? En juist daarom heeft, wat hier van dat *zien* van Jezus in anderer hart gezegd wordt, voor heel onze samenleving zoo ernstige beteekenis.

Dat zien in anderer hart is een hoogst ernstige zielskunst, waarin Jezus ons als in de volmaaktheid voorging, maar die toch ook in ons privaat en in ons publiek leven niet onbeoefend mag blijven. De ziel schemert door het oog en door de houding heen. En juist daarom is de achteloosheid zoo te veroordeelen, waarom zoovelen in den omgang met afgewend gelaat spreken, en bijna nimmer onder het spreken elkaar met een doordringend oog aanzien.

Ook hierin is daarom de Heiland ons voorgegaan. Ook hierin wees hij ons den weg, die het booze bedrog uit onze samenleving kan bannen. Op het uiterlijk, ook al telt het zeer zeker mee, mogen we niet afgaan. God gaf ons het vermogen, om ook door waarneming van gelaat en houding, door te dringen tot wat in 't hart omgaat. En daarom is 't schuldige verwaarloozing van een gave Gods, zoo we deze kostelijke gave in achteloosheid verspelen.

Dr. A. K.

Amsterdam, 13 December 1918.

Het zijn de donkere dagen vóór Kerstmis. Elken dag mindert het zonnelicht en moet het kunstlicht, dat vooral op onze dorpen zoo moeilijk te verkrijgen is, reeds vroeger worden opgestoken. Een grijze nevel ligt als lijkwade over ons land uitgespreid en beneemt ons het weinige zonnelicht, dat ons gegund wordt. En het oog ziet nog niet de rijke winterpracht van met sneeuw-bedekte velden, waarover het zonnelicht tintelt, niet de tot ijs gestolde watervlakten, waarop de schaatsenrijders als met gewieksten voet voortzweven, maar alleen het sombere beeld eener wegstervende natuur, de naakte takken der boomen, waarvan het kille vocht afdrupt, de grauwe en kleurlooze velden, waarvan het rundvee is weggehaald, de modderige en slijkerige straten, waar de voet telkens uitglijdt.

Ligt daarin niet een beeld van de stemming, die zich van ons meester maakt, nu het einde van dit jaar naderende is?

Nog altoos waart de geheimzinnige ziekte, die onder den naam van de Spaansche griep onder ons bekend is, rond, en eischt telkens nieuwe slachtoffers. Er is nauwelijks één gezin, waar niet gerouwd wordt om leden der familie of lieve vrienden, die door den dood zijn weggenomen. En wat het bangste is, niet de ouderen en afgeleefden van dagen, wier einde toch reeds nabij scheen, maar juist de jongeren, die de hoop van de toekomst vormen, worden bij voorkeur door deze ziekte aangetast en vallen haar ten prooi. Men ziet het ook in onze predikantenwereld, waar juist van onze jonge en veelbelovende Dienaren des Woords verscheidene aan deze ziekte bezweken zijn. En niet alleen ons land gaat onder die geeselroede Gods gebukt. Ook in onze koloniën heerscht de griep zoo hevig, dat op Java alleen een millioen sterfgevallen is voorgekomen. Een epidemische ziekte, die zich zoo over heel de wereld verspreidt, die niet alleen Europa teistert, maar ook Afrika en Azië tegelijk is wel nooit voorgekomen. Alsof de oorlog met zijn millioenen slachtoffers aan menschenlevens nog niet genoeg rampen over de menschheid had gebracht, wordt nu deze nieuwe beproeving ons gezonden door de hand Gods, en die beproeving gaat geen enkel land voorbij, maar slaat ook daar, waar het oorlogszwaard niet woedde.

Vrede kwam er, en op ons Kerstfeest zullen de vredesklokken weer kunnen luiden, maar een vrede, die een zegen voor de menschheid worden zal, is deze vrede helaas niet. Wraaknucht en hebzucht vieren thans hoogtij, en het is de vraag, of zelfs de overkomst van president Wilson wel baten zal om dien boozen hartstocht bij de overwinnaars tegen te gaan. Met eer en jubel zal hij ontvangen worden om hem te danken voor de hulp van Amerika, maar naar zijn idealistische plannen luisteren zal men niet. Reeds vóór zijn komst hebben de nu in Europa oppermachtige volkeren hun plannen vastgesteld. En al zijn die plannen nog niet publiek gemaakt, de toon waarop niet alleen de pers, maar ook de leidende staatslieden zich uitlaten, laat geen twijfel over, wat die plannen zijn. De overwonnen volkeren moeten niet alleen van geheele landstreken beroofd, maar finantieel en oeconomisch uitgebuit en met blijvende machteloosheid worden geslagen. Eerst hebben Engeland en Noord-Amerika met alle kracht den gruwel der slavernij uitgeroeid. Thans zal, niet onder heidenvolkeren, maar onder Christenvolkeren, de slavernij in nog onhoudbaarder vorm weer worden ingevoerd. Want wat is het anders dan de bitterste slavernij, wanneer een volk van 67 millioen zielen, beroofd van elk middel tot verweer, onderworpen wordt aan een schuldenlast van milliarden, waardoor elk burger tot een loonslaaf der Entente wordt gemaakt? In stee van een verzoeningsvrede, waarom zoo vurig gebeden was, opdat onder de Christelijke volken een geest van verbroedering komen mocht, zal een machtsvrede komen, die met geweld aan den overwonnene wordt opgelegd, en daarom — de geschiedenis van 1871 heeft het getoond — bij dien overwonnene een geest van haat en wraak kweeken zal, die overmijdelijk na langer of korter tijd tot een nieuwen wereldoorlog voeren moet. Een volk van 67 millioen zielen laat zich op den duur niet knechten in slaafsche banden. Geen milliarden aan oorlogsschatting, geen inlevering van wapentuig en oorlogsvloot, geen verbod om een leger er op na te houden, kan zulk een volk, wanneer de revanchegeest eenmaal machtig wordt, weerhouden. Zoo zal de droom van een wereldvrede, waardoor voorgoed aan alle oorlogen een einde zou worden gemaakt, op de bitterste desillusie uitloopen. De les van Oostersche wijsheid, dat *haat haat kweekt*, schijnt nog altoos niet door de Westersche volkeren te worden verstaan.

En zelfs al zou men, om deze wraak- en hebzucht te verontschuldigen, van een boetedoening willen spreken, opgelegd aan die volken, aan wie dan alleen de schuld van dezen oorlog wordt geweten; welke verontschuldiging zal men aanvoeren, waar deze hebzucht zich ook schijnt te richten op ons eigen land, dat in dezen oorlog niet alleen zoo stipt de onzijdigheid bewaarde, maar de rol van barmhartigen Samaritaan vervulde, waar dit maar mogelijk was. Ondank is 's werelds loon, en op dankbaarheid, hebben we nooit gerekend. Maar dat een volk, dat in zijn hoogsten nood bij ons zoo gastvrij onthaal vond en waarvoor we ons zooveel offers getroost hebben, thans de begeerige blikken slaat op onze Zuidergouwen en daarvan zich meester maken wil, is erger dan ondankbaarheid en toont welk een geest de volkeren bezielt. En wat zal ons kleine land, welks leger gedemobiliseerd en welks militaire voorraden verdeeld zijn, doen, wanneer straks bij de vredesconferentie de oppermachtige Staten van Europa een stuk ook van ons land ten bate van België willen 'rooven?

Zoo ligt er niet alleen over de toekomst van Europa, maar ook over die van ons eigen land wel een donkere nevel verspreid. De bange krankheid, waarmede God de volkeren slaat, houdt niet op, maar gaat door en keert, na een korte rustpoos, telkens weer. Van een vrede, die de volkeren verzoenen zal, is geen sprake, veeleer van geweld en onderdrukking, die tot nieuwe bitterheid leiden moet. De revolutiegeest blijft in Europa onder de overwonnen volkeren den toon aangeven en bedreigt ook de andere volkeren met besmetting. En waar ons eigen volk door Gods genade voor de rampen van den oorlog tot dusver bewaard bleef en uit het revolutiegeweld werd verlost, daar dreigt het gevaar, dat we thans voor de bange keuze zullen worden gesteld, om óf bukkende voor de overmacht een stuk van ons vaderland te moeten prijsgeven óf een hopeloozen strijd aan te vangen, die op niet anders dan de bitterste ellende van ons volk zal uitloopen.

Zoo blijft de toekomst nog vol angst en zorgen.

Moge het oog van ons volk daarom te meer gericht worden op den Heere onzen God, die ook uit de duisternis het licht te voorschijn kan brengen. Onze nationale bededag heeft getoond, hoe er bij ons volk toch weer een zoeken werd gevonden naar het aangezicht des Heeren. Wie op Hem betrouwt, zal niet beschaamd uitkomen. Hij alleen kan de doodelijke krankheid, die ons volk teistert, doen ophouden. En Hij alleen kan den raad der boozen verijdelen en ons land bewaren zoowel voor revolutie van binnen als voor geweldsaanranding van buiten.

Een nieuwe benoeming.

Directeuren der Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag hebben tot gewoon hoogleeraar in de juridische faculteit benoemd Mr. W. Zevenbergen, aan wien als vakken zijn opgedragen de algemeene rechtsleer en het strafrecht.

Nadat de litterarische faculteit dit jaar een niet onbelangrijke uitbreiding onderging, doordat een tweetal nieuwe hoogleeraren voor de geschiedenis en een docent voor de Nederlandsche taal en letterkunde werden benoemd, ontvangt thans ook de juridische faculteit een nieuwen hoogleeraar, waardoor de taak der andere hoogleeraren niet onbelangrijk zal worden verlicht.

Voor de juridische faculteit was het aantal hoogleeraren reeds lang veel te klein gebleken. Gevolg daarvan was, dat óf de hoogleeraren met arbeid overladen werden óf dat een deel der vakken niet genoegzaam tot zijn recht kon komen. En met hoe groote dankbaarheid ook moet gewaardeerd worden, dat het drietal onzer juridische professoren zich die taak liet welgevallen, toch was het noodig, dat een nieuwe kracht hen versterken en van een deel dier taak hen ontheffen kwam.

Reeds daarom verblijdt ons deze benoeming, maar niet minder om den persoon, die tot hoogleeraar werd gekozen.

Mr. W. Zevenbergen behoort tot de uitnemendste leerlingen der Vrije Universiteit, wiens wetenschappelijke gaven ook buiten onzen kring ten volle gewaardeerd worden. Reeds zijn proefschrift over het *strafrechterlijk schuldbegrip* gaf blijk van zijn rijken aanleg en zijn philosophischen zin. Ook de artikelen die hij daarna in verschillende tijdschriften leverde over juridische onderwerpen, trokken zeer de aandacht en toonden, dat hier een meester aan het woord was. En de leerschool, die hij door een verblijf in het buitenland doormaakte, waar hij o.a. de hoogescholen te Heidelberg en te Weenen bezocht, droeg er toe bij om zijn ontwikkeling nog algemeener te maken. De Vrije Universiteit mag er daarom meê geluk gewenscht, dat zij op dezen leerling de hand kon leggen voor een professoraat.

Moge de vervulling van de nog altoos bestaande vacaturen, door het sterven van Prof. Dr. J. Woltjer en Prof. Dr. P. A. E. Sillevis Smitt ontstaan, nu niet te lang op zich laten wachten. De Vrije Universiteit heeft niet alleen bedacht te wezen op uitbreiding van het aantal hoogleeraren door het scheppen van nieuwe katheders, maar evenzeer om de opengevallen katheders weer met nieuwe mannen te voorzien. Voor de litterarischefaculteit is het reeds gebleken, tot welke moeilijkheden de bestaande vacature aanleiding gaf, toen de eenig overgebleven Hoogleeraar in de klassieke letteren door een langdurige ongesteldheid verhinderd was zijn arbeid te verrichten. En al is gelukkig nu beterschap ingetreden, zoodat Prof. Dr. R. H. Woltjer na de Kerstvacantie zijn colleges weer hoopt te hervatten, toch kan deze toestand natuurlijk niet bestendigd worden. Ook de practische opleiding der theologische studenten door het onderwijs in de ambtelijke vakken mag niet te lang stilstaan, maar roept om een eigen hoogleeraar. Dat het niet gemakkelijk valt, waar het aantal der personen, die voor een benoeming in aanmerking komen, in onzen kring uitteraard beperkt is, tot een goede keuze te geraken, spreekt wel van zelf. Maar al te lang wachten mag men daarom niet, of het onderwijs zou hiervan de schade ondervinden. Het is daarom zeer te hopen, dat nog in den loop van dezen cursus de geschikte personen ook voor deze beide vacatures zullen gevonden worden.

Een grondbeginsel van het Gereformeerd Kerkrecht.

Niet elke bepaling in onze Kerkenorde draagt een principieel karakter. Er zijn heel wat bepalingen, die alleen betrekking hebben op de *orde* en die daarom ook niet een absoluut bindend karakter dragen. Meestal voegt de Kerkenorde zelf dan ook aan zulk een bepaling de opmerking toe, dat de Kerken daarin naar gelegenheid handelen kunnen, of dat de uitvoering aan de vrijheid der Kerken wordt overgelaten. En ook al wordt dit er niet uitdrukkelijk aan toegevoegd, dan weet ieder toch wel, dat er omstandigheden kunnen voorkomen, waarin een Kerk van zulk een bepaling mag afwijken, zonder dat daarmede onrecht geschiedt. Een bundel reglementaire bepalingen waaraan elke Kerk zich onvoorwaardelijk te onderwerpen heeft, is onze Kerkenorde gelukkig niet. Ze dient om een richtsnoer voor het kerkelijk leven te zijn, maar ze is geen knellend keurslijf, waardoor de vrijheid der Kerken belemmerd wordt.

Maar hoe beslist we dit op den voorgrond stellen, toch mag daarom nooit vergeten, dat er ook bepalingen in de Kerkenorde voorkomen, die zoo principieel en fundamenteel zijn, dat geen Kerk daarvan afwijken mag, omdat zij als 't ware de grondslagen vormen, waarop heel ons Gereformeerd Kerkrecht is opgebouwd.

Een dier meest fundamenteele beginselen nu van onze Kerkeraden is de bepaling in Art. 84 aldus geformuleerd, dat *geen Kerk over andere Kerken eenige heerschappij zal voeren*. In de Kerkenorde der Fransche Kerken op de Synode te Parijs in 1559 vastgesteld, staat dat artikel zelfs als het voornaamste voorop. De autonomie of zelfstandigheid van elke plaatselijke Kerk is een der grondbeginselen, waarop heel ons Gereformeerd Kerkrecht is gebaseerd. Tegen elke aanranding van dit beginsel moet daarom zoo kras mogelijk worden opgetreden. Nooit mag het worden geduld, dat eene Kerk onder wat vorm ook over een andere Kerk heerschappij zou willen uitoefenen. Anders zou de hierachie van de Roomsche Kerk weer langs een achterdeur in onze Kerken binnensluipen.

We wijzen hier met nadruk op, omdat ons onlangs het geval ter oore kwam van een Kerkeraad die aan een naburigen Kerkeraad verboden had een huwelijk kerkelijk te bevestigen. Gold het hier nu een huwelijksbevestiging van leden, die tot de gemeente behoorden, waarover deze Kerkeraad toezicht had te houden, dan zou hiertegen niets te zeggen zijn geweest. Iedere Kerkeraad heeft toezicht te houden op zijn eigen leden, en wanneer hij meent een kerkelijke huwelijksbevestiging aan zijn leden niet te mogen toestaan, dan zou het natuurlijk niet geoorloofd wezen, dat deze leden zich naar een andere gemeente begaven om daar hun huwelijk toch kerkelijk te laten bevestigen. Een Kerkeraad, die aan zulk een verzoek wilde voldoen, zou daarmede ingrijpen in de rechten van den Kerkeraad, die wettig geroepen is over zijn eigen leden te waken. Maar zoo was hier het geval niet. De quaestie ging over een gemengd huwelijk; de a.s. vrouw was Gereformeerd, de a.s. man lid der Hervormde Kerk. De man woonde op de plaats, waar de Kerkeraad bezwaar had dit huwelijk kerkelijk te laten bevestigen, de vrouw op de plaats, waar de Kerkeraad dit huwelijk wel wilde toelaten. In dit geval nu had alleen de laatstgenoemde Kerkeraad het recht hierover te beslissen en kwam het zeker aan den eerstgenoemden Kerkeraad niet toe om hiertegen bezwaar te maken. Al is dit geval nu op zich zelf niet van veel beteekenis, toch is het goed er op te wijzen, om elk beginsel van hierarchie onder ons te weren.

Dr. H. H. K.

Kootwijks Scholen

In hartelijken dank ontvangen: Letter S. G. E. postmerk Enkhuizen *f* 5; familie **C.** te Velp *f* 5.

Dringend vragen wij voor onze scholen uw steun.

Ds. J. H. HOUTZAGERS, *Voorzitter*.